Ч. 103. Середа 9 (22) мая 1901. Рік XI.

Виходить у Львові що дня (крім неділь і гр. кат. сьвят) о 5-ій годинї по полудни.

Редакция і Адміністрация: улиця Чарнецкого ч. 12.

Письма приймають ся лиш франковані.

Рукописи звертають ся лиш на окреме жаданє і за зложенєм оплати почтової

Рекламациї незапечатані вільні від оплати почтової.

НАРОДНА ЧАСОПИСЬ

Додаток до „Ґазети Львівскої“.

Передплата у Львові в аґенциї дневників пасаж Гавсмана ч. 9 і в ц. к. Староствах на провинциї:
на цїлий рік К. 4·80
на пів року „ 2·40
на чверть року „ 1·20
місячно . . „ —·40
Поодиноке число 2 с.
З почтовою пересилкою:
на цїлий рік К. 10·80
на пів року „ 5·40
на чверть року „ 2·70
місячно . . „ —·90
Поодиноке число 6 с.

Вісти полїтичні.

(З ради державної — Делеґациї. — Закон о будові водних доріг в комісиї — З Нїмеччини. — Полуднево-африканьска війна.)

Вчера був горячий день для послів. Рано о годинї 10-ій зібрала ся на засїданє комісия для будови водних доріг і радила аж до полудня. Вже о годинї 11-ій розпочали ся делеґациї, а вкінци відбуло ся засїданє палати послів, котре тревало до пізного вечера. Палата вела вчера ґенеральну дискусию над законом інвестицийним. Несподїванкою для палати було внесенє міністра скарбу о заведеню нового податку, а іменно від зелїзничих білєтів. В палатї принято то нове предложенє дуже неприхильно. Той новий податок має виносити на шляхах головних 12 процент цїни їзди, при чім однако дотеперішна належитість 2 процент за кождий білєт має відпасти, так, що новий податок виносив би властиво лише 10 процент. Для зелїзниць льокальних має бути заведений новий податок 6 процентовий, а для зелїзниць малих 7 процентовий. В державнім предложеню зазначено, що намірене оподаткованє єсть нижше, як при зелїзницях инших держав, де такий податок виносить 13 а навіть 20 процент. З огляду на то, що цїни їзди для II. і III. кляси будуть все ще низші як н. пр. в Пруссиї, правительство не боїть ся зменшеня особового руху. Дохід з того податку, оцїнений на 10 до 11 міліонів корон, має служити до буджетового покритя кількох ухвалених вже палатою законів, як і закона о знесеню мита, закона о належитостях, дальше на поправу положеня днюрністів і на піднесенє пенсиї для сиріт і вдів по державних урядниках. Від того податку будуть увільнені: двір, войско і робітники. По відчитаню того предложеня вела ся дискусия над законом інвестицийним. В дискусиї забирав голос між иншими міністер зелїзниць Віттек і пояснював предложений закон.

На вчерашнім засїданю делеґациї австрийскої предложив посол Іро внесенє, жадаюче прилучення Боснї і Герцеґовини до Угорщини. Друге внесенє того самого посла домагає ся посередництва Австро-Угорщини в полудневоафриканьскій війнї. Комісия буджетова зараз по засїданю делеґациї уконституовала ся, вибираючи предсїдателем п. Бернрайтера і роздїлила реферати. П. Барвіньский одержав в рефератї окупацийний кредит. Нинї прийме членів делеґациї на торжественній авдиенциї Цїсар, і виголосить престольну промову.

В наслїдок переговорів дра Кербера з сторонництвами і нарад субкомітету, змінено первістне предложенє, втягаючи до него реґуляцию рік і мелїорациї, і длятого вийде новий §. 6., котрий обезпечує реґуляцию, а після обставин, каналїзацию тих рік в Чехії, Мораві, Шлезку, Галичинї, Горішній і Долішній Австриї, котрі творять з названими в §. 1. каналами одноцїльну сїть, а реґуляция (каналїзация) тих рік має почати ся найпізнїйше сучасно з будовою каналів. Для виконаня тих реґуляций буде окремим законом підвисшений мелїорацийний фонд державний. Будова каналів має почати ся найпізнїйше в 1904 р. отже наслїдком нового §. 6. і реґуляциї рік мають найпізнїйше бути розпочаті в тім роцї. Розходить ся о ріки, що стоять в звязи з каналовою сїтию, отже горішний Дунай, Велтава, Лаба, а імовірно і Висла. Тим параграфом обезпечено початок реґуляциї рік на 1904 рік, отже Чехи можуть бути певні, що реґуляция Велтави і Лаби почне ся 1904 р. Крім того правительство обіцює инші ріки зреґулювати з підвисшеного мелїорацийного фонду. Для реґуляциї рік дано ще иншу поруку §-ом 7, котрий входить на місце §. 6. давного предложеня, і висловлює, що кошти водних доріг (обнятих §-ом 1.) і реґуляциї (каналїзациї), о скілько не можуть бути покриті з мелїорацийного фонду, взглядно з додатків країв, громад і інтересентів, мають бути покриті позичкою, найвисше 4% вільною від податку, сплатною в 90 роках. Правительство уповажнює ся в добі 1904—12 випустити найбільше номінальних 250 міліонів корон позички, а з того найбільше 65 міл. має бути ужитих на реґуляциї (каналїзациї) рік.

В Нїмеччинї викликала сензацию статя Koeln. Ztg., котра домагає ся лїпшого забезпеченя на всї можливости вехідної пруской границї. В тій статї виказано, що на просторони межи Ольштином а Ельком стоїть по пруский стороні тепер лише 11 баталїонів піхоти, 3 полки кінноти, 1 полк пільної артилєриї, між тим коли по російскій сторонї находить ся меньше більше на такій самій просторони 108 шкадронів кавалєриї, 80 баталїонів піхоти і 26 бате-

---

5)

ПЛАНЕТИ СОНІЧНОГО СЬВІТА.

(Написав К. Вербенко.)

III.

Марс і єго місяцї.

(Дальше).

Припустім однакож, що білі плями на бігунах Марса то дійстно снїг. В такім случаю мусять очевидно бути й хмари на Марсї, з котрих він паде, мусить бути й воздух, в котрім би они несли ся, мусїли би бути й вітри, що ними би гонили, мусїла би бути й пара у воздусї, з котрої би снїг робив ся, а наконець мусїли би бути й моря, в котрі би спливала стоплена із снїгу вода. Отже як має ся дїло зі всїми тими з'явищами на Марсї, котрі ми тут на земли дуже добре знаємо, а внаслїдок котрих творить ся у нас воздух?

Був час, коли астрономи дійстно нїби то видїли хмари на Марсї, помічали їх рух, а з него вносили, що на Марсї віють вітри, подібні і з подібною силою, як у нас на земли, а один з них навіть вирахував був, з якою силою они віють. Опісля показало ся, що они грубо помилили ся, бо то, що они уважали за хмари, то були лиш якісь плями на Марсї, викликані мабуть будовою єго землї, котрі не зміняють ся, а котрі посувають ся хиба лиш длятого, що планета разом з ними обертає ся, а котрі через недокладні дальновиди не завсїгди однаково видко. Пізнїйші слїдителї прийшли були знов до просто противного погляду, іменно, що на Марсї часами показують ся дійстно хмари.

Найперший і найлїпший знаток Марса, міляньский астроном Скіяпареллї, добачив був в 1882 роцї на північній півкули Марса дуже дивне з'явище. Тогди на тій півкули була зима. На бігунї видко було в осьми місцях, як би там щось виставало, а від трох таких місць виходили довгі білі смуги, котрі тягнули ся далеко на полудне аж до самого рівника, закривлюючи ся при тім заточковато (спірально). Смуги тоті видко було довший час на тім самим місци, відтак стали они блїднути, а наконець таки зовсїм щезли, коли сонце підняло ся висше. Скіяпареллї здогадував ся з того, що то не що иншого, лиш що від півночи нїс ся студений вітер, і внаслїдок обороту планети завертав заточковато в противну сторону, остуджував воздух, і так викликував паданє снїгу, подібно як то дїє ся й на земли, на котрій вітри від півночи завертали в противну сторону, як земля обертає ся.

З тих і других спостережень, іменно, що в тій порі коли на бігунах топить ся той нїби снїг, они місцями бувають закриті як би мракою, треба таки конче припускати, що понад поверхнею Марса творить ся якась мрака, і що робить ся якийсь білий опад; чи то дійстно наш снїг, чи щось иншого, але щось єсть. Колиж би то дійстно був снїг і він топив ся, то очевидно мусїла би й вода з него кудись стікати, мусїли би бути моря. Розслїди в сїм напрямі показали так щось дивного, так незвичайного, що на дармо найбистроумнїйші учені ломлять собі голову над тим, щоби то могло бути, бо щось подібного не знаходимо на земли, анї не можна придумати нїякого такого поясненя, котре би вповнї могло заспокоїти нашу цїкавість, хоч би навіть зовсїм не відповідало дійстности. То суть т. зв. канали на Марсї, одна із найбільших загадок для астрономів.

Цїла поверхня Марса показує нам якусь дивну утвар, котру найдокладнїйше розслїдив Скіяпареллї, і уложив навіть дуже докладну карту Марса. Насамперед показало ся, що на цїлій поверхни Марса переважають дві краски: одна жовтава або жовтаво-червонава, а між тою друга синява. Сам Скіяпареллї, а з ним і всї знатоки Марса кажуть, що тота жовтава краска показує нам суху землю Марса, а синява воду на ній, моря і озера або заливи. Коли би так дійстно було, то насамперед можна би вносити, що на Марсї далеко більше сухої землї як води, отже як-раз противно як на земли. Дальше показує ся, що на північній півкули єсть майже лиш сама земля, а одно одиноке море зібрало ся на полудневій півкули. Але й тут оно здаєсь не конче глубоке, коли то взагалї якесь море, бо зпід него визирають якісь плями так, як би то були мілкі місця під водою або піскові лави. Декотрі астрономи кажуть, що то лиш тоті темно сині місця то моря, а другі яснїйші, то знов такі місця, котрі раз вкривають ся водою, другий раз бувають зовсїм сухі. Добачено, що такі місця імен-

рий артилерії. Цілий всхідно-пруский перший корпус виносить заледве половину того, кілько числять окружаючі его з двох сторін російскі, надграничні залоги. Автор статі каже дальше: Російска кавалерия може кождої хвилї перступити границю, бригади стрільців готові кождої хвилї до маршу в еї слїди; 108 шквадронів, 19 баталїонів і 96 гармат з російскої сторони можуть легко перешкодити нам в мобілїзациї і воєнних операциях. Легко зрозуміти, як дуже ми потребуємо забезпеченя перед таким можливим нападом неприятельских сил.

В Анґлії ширить ся чим раз більша зневіра що до війни з Бурами. Часть праси виступає против анґлійских ґенералів, що нищать край, пускаючи з димом бурскі ферми, що забирають до неволї жінок і дітий та морять їх голодом і холодом. Такими способами до тепер лише дикі народи воювали зі своїми неприятелями. Друга часть праси наклинує правительство, щоби зробило раз конець війнї якимись практичнійшими средствами. Анґлійскі правительственні круги видять ся зневоленими признати, що зненавиджений Бурами Мільнер (ґубернатор Капляндu, Оранїї і Трансвалю) вже не верне на свою посаду. Навіть Цециль Родес, творець тої війни, старає ся тепер виєднати у Сельсбері-ого лагіднїйші условя мира. Зачувати, що жінка ґенерала Боти везе до Крїґера власноручний лист льорда Кіченера, котрий жертвує користні условя мира, навіть, здає ся, автономію в разї, коли б Крїґер спонукав Бурів до зложеня оружия. В ріжних льондоньских дневниках появляють ся листи офіцирів з полудневої Африки, в яких доносять, що не лише воякам, але і всїм офіцирам та війна обридла до остаточности, а від часу написаня тих листів стан анґлійских війск погіршив ся. Девет якраз тепер знов вдер ся до Капляндu, а надто ще і другий відділ. Операциї против тих нахідників стають чим раз труднїйші і безуспішнїйші, бо Африкандери чим раз більше горнуть ся до Бурів.

Новинки.

Львів дня 21 го мая 1901.

— Стипендию з фундациї бл. п. Теодора Блашкевича 160 корон річно, надав управляючий совіт львівского народного Дому Адриянови Копистяньскому, ученикови VII. кляси гімназиї ім. Франц Йосифа у Львові.

— Статистика Відня. В столици австро-угорскої монархії живе 1,674.957 осіб, з чого 26.622 треба відчислити на войско. Від 1890 р. зросло цїле населенє Відня о 310.409 т. є. о 22·8%. Принадлежних до громади Відня находять ся у Відни лиш 303.701 осіб, отже ледви одна пята всего населеня; прочі чотири пяті наплившвий елемент. Горожан австрийскої половини держави находить ся у Відни 1,497.282, угорскої половини держави 140.280, Босанців і Герцеговинців 2.240, горожан чужих держав 35.133. Зі Славян живе у Відни: 102.974 Чехів, 4346 Поляків (не числячи Поляків з Росиї і Німеччини), 1329 Словінців, 805 Русинів. Найсильнїйшим славяньским елементом у Відни суть Чехи: они становлять 6·1% всего населеня, а їх число збільшило ся за послїдне десятилїтє о 39.140. Після віроісповіданя находить ся у Відни: 1,461.891 римо-католиків, 2.521 греко-католиків, 85 вірмено-католиків, 3.674 греко-ориентальних, 98 вірмено-ориентальних, 975 старо-католиків, 48.213 протестантів-лютеранів, 6.151 протестантів-кальвинистів, 146.926 жидів, 889 магомедан (всї майже з босаньского полку), 5 геррентутів, 7 менонїтів, 6 липованів. Читати і писати уміє 1,423.492 Віденців, лише читати 10.858, анальфабетів (разом з малими дїтьми) є 240.607. Мужчин живе у Відни 809.097, женщин 865.860. Зріст мужчин за послїдне десятилїтє виносить 147.146, женщин 163.263, значить, ріжниця що-раз більшає.

— Прогулька. Товариство гімнаст. „Сокіл" уряджує в четвер дня 23-го (Вознесенє Христове) прогульку на Високий Замок (а не як було подано, до Лисеницъ). В програму забав входять танцї при звуках войскової музики 80 пол. п. Умундуровані члени мають ся явити в мундурах. Цїна вступу 30 кр. від особи, від членів 20 кр. Початок о год. 5-ій з полудня. — *В. Нагірний* голова. *Денис Кучика* справник.

— З Незнанова коло Камінки струм. пишуть: Сими днями спіймано в лїсї коло Незнанова поторичного злодія Левка Дмитраша, котрий через чотири роки крав в доохрестних селах все, що попало ему в руки, і крив ся в лїсах. Дмитраша спіймав жандарм Теодор Федяк, що приїхав з Яминцї моравскої за відпусткою до свояків в Незнанові.

— Град в Гедялії. В сторонах Токаю на Угорщинї, де росте славне на весь сьвіт вино токайске, в околици званій Гедяля, упав оногди страшенний град і наробив величезної шкоди, бо вибив коло Ерди-Бенїє всї виноградники і сади, так, що не буде зовсїм нїяких овочів. В згаданій місцевости лежав град 30 центиметрів високо.

— Мудра гадка. В місті Борга у Фінляндиї перестали від кількох днїв виходити всї газети, але не з тої причини мов там складачі застановили роботу, або що редакциям з браку читателїв не стало й гроший до видаваня газет, а просто з тої причини, що цензор виїхав з міста, а в Росиї не вільно видавати газет без попередної цензури. Німецкі газети, що доносять про сю подію, кажуть, що ся подія викликала в Росиї гадку, чи взагалї не було би добре повисилати в дорогу всїх цензорів, і наказати їм, щоби не вертали. В той спосіб можна би всїм догодити і лїбералам, бо не було би цензорів і реакціонерам, бо не було би газет.

— Померла Мария Гордієвска в Підгайцях, дня 15 с. м. в 20-ім роцї житя.

Переписка зі всїми і для всїх.

Просимо не присилати анї марок листових, анї карт кореспонденцийних, бо листовно не відповідаємо нікому.

Читач з Устя еп.: 1) Металї клїїти годі. Такого клию нема, котрий би держав металї. Що найбільше міг би бути якийсь кіт, котрий сполучав би досить сильно два кусні металю зі собою, але и то лиш в деяких случаях. Щоби же сполучити в одну цілість два кусні металю, треба его конче злютувати; отже чи то зелізо, чи мідь, бронз, цинк, чи який небудь

но в тій порі, коли сніг на бігунах зачинає топити ся, стають темнїйші, а темні місця коло них роблять ся таки зовсїм темні. Противно буває, коли настає пора висиханя, тогди ясні місця стають ще яснїйші а темні коло них роблять ся менше темними. Лиш ті жовтаві місця межи синими задержують завсїгди свою краску а то наводить на здогад, що то єсть вже суха земля, котра нїколи не зміняє своєї краски.

Але найдивнїйшим зі всего, що видимо на Марсї, то его канали, котрі завсїгди зачинають ся в якімсь мори, ідуть в простісенькій лїнії, як би їх хто викопав, через суху землю і кінчать ся знову в мори або якімсь озері. Такий канал на Марсї не зачинає ся нїколи на сухій земли, не крутить ся і не ве ся мов би яка ріка, хоч буває иногдї трохи вигнений. По кілька таких каналів — бо иншої назви годі для тої якоїсь дивної утвари придумати — сходить ся в однім місци разом і тут творять нїби маленьке озеро, один канал перерізує другий а що вже найдивнїйше, канали ті в деяких часах показують ся подвійно. Що то єсть, чи то справдї якісь канали, на що они і хто їх поробив, чи сама природа чи якісь розумні сотворіня, нїби якісь наші побратими з Марса? — отсе все то вже така загадка, що нїхто з найбільших наших учених не міг доси відгадати. Декотрі з тих каналів бувають страшенно довгі. Так н. пр. один з них, названий Етіопс, що виходить з моря, названого Кімерийским, на полудневій півкули і тягне ся аж під північний бігун, єсть більше як 5000 кільометрів довгий, отже так довгий як з Риму до Петербурга і займає дванайцяту часть планети. Найдивнїйше то, що сей канал тягне ся майже рівнїсенько так як іде полудненник Марса під 240 степенем довготи. Кілька иньших каналів тягне ся рівнобіжно до сего.

Рівнобіжність каналів то також одна з їх характеристик: одні з них ідуть рівнобіжно з півночи на полудне, другі ідуть від всходу на захід, одні перетинають ся з другими і так творять майже правильні ґеометричні фіґури. А вже найзагадочнїйше зі всего, що ті канали иногдї подвоюють ся. З'явище се відкрив Скіяпареллї в 1882 р. і его так трудно добачити, що через кілька лїт не міг его нїхто добачити крім одного Скіяпареллї'го і длятого зразу нїхто не хотів тому вірити. Канали на Марсї подвоюють ся звичайно в часї, коли настає рівноденьство, отже тогди, коли мають топити ся снїги на бігунах, а подвоюють ся так борзо, що до кількох годин замість одного каналу показують ся два побіч себе. Виглядає то так, як би один канал розколов ся вздовж на дві однаково широкі темні смуги, що ідуть рівнобіжно і дуже близько побіч себе. Такі дві смуги, що утворять ся на місце одного каналу, бувають на 30 до 100 кільом. широкі і часом іде одна з них зовсїм тим самим місцем, що ішов первістний канал, а друга переходить вже иншим місцем. Звичайно же буває так, що обі нові смуги переходять по зовсїм новій земли. Оба нові канали або суть так близько коло себе, що ми нашими дальновидами ледви що можемо добачити, що то два побіч себе і тогди суть они віддалені від себе на яких 50 кільометрів, або они лежать один від другого на яких 600 кільоматрів далеко. Земля положена межи такими подвійними каналами єсть по найбільшій части жовтава, але часом і трошки білява. Не всї канали подвоюють ся рівночасно, лиш звичайно раз один, другий раз другий і як здає ся зовсїм без якоїсь правильности.

То подвоюванє каналів зміняє вид марсової земли дуже значно, а Скіяпареллї так описує се з'явище: Я видів досить часто, як обі ті лїнії утворили ся з якоїсь одної сірої більше або менше густої маси мракової, котра тягнула ся вздовж каналу і менї майже здає ся, що тота мрака то головне з'явище при подвоюваню. Але не треба з того вносити, мовби то якісь предмети крили ся під тою мракою а відтак коли она щезне показували ся з під неї. О скілько я ту річ міг осудити, то то, що тут показує ся яко мрака, не стоїть зовсїм на перешкодї тому, щоби видїти щось, що вже перед тим було, лиш якась материя, в котрій відбивають ся форми, яких перед тим не було. Щоби мою гадку виразнїйше висказати, сказав би я, що з'явище не виглядає так як коли б розступала ся мрака а з під неї виринав готовий вже предмет, але так, як коли б множество вояків, що стоять в неладї уставляли ся в ряди. Додати ще мушу, що то треба уважати лиш яко враженє а не яко добре обдуманий вислїдок властивого спостереженя.

Отже щож суть канали на Марсї? Ріки то не суть, бо ті виплинають з жерел забирають в себе потоки, крутять ся і вють ся і стають щораз більші і аж при устю бувають найширші, коли тимчасом канали на Марсї суть прості і всюди майже однаково широкі і то так широкі, що ми з ними і найбільші наші ріки порівнувати не можемо. Один такий канал, названий Нільосіртіс єсть н. пр. від берега до берега на 300 км. широкий, а у нас на земли ріка Амазонка аж при самім устю стає ледви на 30 км. широка. Був дальше здогад, що то канали то пасма гір. Ба, але де примір, щоби гори ішли так правильно рівнобіжно і так взаїмно і правильно перетинали ся; а відтак як могли би они то щезати, то знов показувати